

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 8/4 2019 s. 1968-1987, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

TÜRKOLJİDEKİ YAKLAŞIMLARDAN HAREKETLE +ki BİÇİM BİRİMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

Nevin MAZMAN**

Geliş Tarihi: Nisan, 2019

Kabul Tarihi: Ekim, 2019

Öz

Bu çalışmada, Türkçenin yazılı belgelerle takip edebildiğimiz ilk dönemlerinden itibaren kullanılan ve bugün de hâlâ kullanılmaya devam eden +ki biçim birimi ele alınmıştır. Öncelikle +ki biçim birimi hakkında kuramsal bilgi ve değerlendirmelere yer verilmiş, bu ekle ilgili Türkoloji alanında var olan yaklaşımlar tartışılmıştır. Ekin nasıl adlandırıldığı ve tanımlandığı hususları eleştirel bir bakış açısı ile ele alınmıştır. Ayrıca +ki biçim biriminin gramer kitaplarında bahsedilmeyen bazı istisnai kullanımları üzerinde durulmuştur. Ekin, tarihî Türk yazı dillerinde tespit edilen bu kullanımları tanıklarıyla birlikte sunulmuştur.

Çalışmada sunulan tanıklar için hem tarihî (Orhon Türkçesi, Uygurca, Karahanlıca, Harezmi-Altınordu Türkçesi, Çağatayca, Eski Anadolu Türkçesi) hem de çağdaş (Azerbaycan Türkçesi, Tatarca, Özbekçe, Tuvaca) Türk yazı dillerine ait metinlerden yararlanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: +ki biçim birimi, Eski Türkçe, Orta Türkçe, sözcük yapımı.

AN EVALUATION INTO THE +ki MORPHEME BASED ON APPROACHES IN TURKOLOGY

Abstract

In this study, +ki morpheme used Turkish language from the first periods that we can follow with written documents and still that used today are discussed. Firstly, theoretical informations about +ki morpheme are given and the approaches about this morpheme in the field of Turkology are depicted. The issues of how +ki morpheme is named and defined are approached with a critical point of view. Some of the rare uses of +ki morpheme that are not mentioned in the grammar books are emphasized. These uses of +ki morpheme in historical Turkish written languages are presented together with their evidences.

Examples of this study consists texts of both historical (Orkhon Turkic, Uighur, Karakhan Turkish, Khwarezm-Golden Horde Turkish, Chagatai, Old Anatolian Turkish) and contemporary Turkish written languages (Azerbaijani Turkish, Tatar Language, Uzbek, Tuvan).

Keywords: +ki morpheme, Old Turkic, Middle Turkic, word formation.

* Bu makale, Prof. Dr. A. Deniz Abik danışmanlığında hazırlanan ‘Tarihî ve Çağdaş Türk Yazı Dillerinde +ki Biçim Birimi’ başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, mznevin@gmail.com

Giriş

Türkçedeki ekler, yapım ve çekim ekleri olmak üzere temelde iki ana başlık altında incelenmektedir. Ancak bazı ekleri bu iki başlığın sınırları arasına sığdırmak pek de mümkün değildir. Türkçenin yazılı belgelerle takip edebildiğimiz ilk dönemlerinden itibaren kullanılan ve bugün de hâlâ kullanılmaya devam eden +ki biçim birimi, bu tür eklerden yalnızca birisidir. Birçok konuda fikir birliğine ulaşılamamış bu ek, Türk dilleri üzerine hazırlanmış gramer kitaplarında ve çeşitli kaynaklarda farklı yaklaşımlarla değerlendirilmektedir. Söz konusu yaklaşımların büyük bir kısmı +ki biçim biriminin nasıl adlandırılması gerektiği hususuyla ilgilidir. Bu çalışmanın amacı, doğrudan +ki'yi karşılayacak yeni bir terim önerisi ortaya koymak veya +ki üzerine hâlihazırda bulunan bütün sorulara yanıt vermek değildir. Esas amaç, Türkiye Türkçesi başta olmak üzere tarihî ve çağdaş Türk yazı dilleri için hazırlanmış kaynaklarda, söz konusu ekle ilgili var olan bilgileri çeşitli yönlerden ele almak ve bunları tarihî metinlerden tespit edilen tanıklarla beraber bir bütün olarak değerlendirmektir. Zira, bir ek üzerine yorum yapabilmek veya o ekin karakteri hakkında söz sahibi olabilmek için öncelikle o ekle ilgili bütün bilgilerin ortaya koyulması ve bu bilgilere tarihî veriler ışığında yaklaşılması gerekmektedir. Bu maksatla yapılan art zamanlı incelemeler, ekler için önem arz etmektedir.

1. Türkiye Türkçesi, Tarihî ve Çağdaş Türk Yazı Dilleri'nde +ki Biçim Birimi

Türk dilinin tarihî gelişim ve değişim süreci içinde işlevlerini genişleterek ve çağdaş Türk yazı dillerinde bazı fonetik değişimlere uğrayarak bugüne kadar kullanılagelmiş +ki biçim biriminin, hem yapım ve hem de çekim ekleriyle kullanılması, çeşitli işlevlere sahip olması ve birçok farklı isimle anılması, söz konusu ekin gramer kitaplarında hangi başlıklar altında yer alması gerektiği konusunda bir belirsizlik yaratmıştır. Bu çalışmada, +ki'nin Türk dillerindeki kullanımları göz önünde bulundurularak öncelikle Türkiye Türkçesini, ardından tarihî ve çağdaş Türk yazı dillerini temel alan kaynaklarda araştırmacılarca nasıl değerlendirildiği sorgulanmıştır.

+ki biçim biriminin başlıca fonksiyonunu bağıllık, içinde bulunma ve aitlik olarak ifade eden Ergin, söz konusu ekin hem yapım hem de çekim ekleriyle kullanılabilmesinden dolayı onu diğer eklerden ayırmış ve bambaşka bir özelliğe sahip olduğuna işaret etmiştir (Ergin, 1994, s. 236-237). +ki biçim birimi, bu yönüyle birçok ekten ayrılmakta ve tek bir kategoriye dâhil edilememektedir. Ergin'in değerlendirmesinde altı çizilmesi gereken bir nokta da ekin yalnızca aitlik eki olarak adlandırılmış olmasıdır. Nitekim ek bu yönüyle ikinci bir iyelik eki sıfatına sahiptir (Ergin, 1967, s. 214). Buradan itibaren akla gelecek ilk soru, araştırmacıların +ki'yi karşılamak üzere kullandığı adlandırmaların ekin işlevlerini ve karakterini ne kadar yansıttığıdır.

“Karmaşık Ek veya Zamirlik Ek” başlığı altında +ki biçim birimini değerlendiren Deny, eki karmaşık (muhtelit, mixte) veya zamirlik (pronominal) ek olarak incelemiştir (Deny, 1941, s.191-194). Deny’nin, söz konusu eki yapım veya çekim eki bünyesinde herhangi bir kategoriye dâhil etmeden ele almış olması dikkat çekicidir. Burada vurgulanması gereken başka bir nokta da +ki’nin Farsçadaki nisbet -î’si ile görev bakımından aynı olduğunun düşünülmesidir. Bu durum “*nâm (ad), nâm-î* “ada mensup” sözcükleriyle örneklenmiştir (Deny, 1941, s. 195).

Banguoğlu, +ki biçim birimini sıfat fiil (sıfatfiil) +ki başlığı altında inceleyerek diğer araştırmacılardan oldukça farklı bir yaklaşımda bulunmuştur. Bazı araştırmacılara göre sıfat-fiil ekleri ile +ki eki zamir yapabilme işlevleri yönüyle birbirleriyle ilişkilendirilebilir oranda benzerlik göstermektedir (Ertane Baydar ve Baydar, 2004, s. 31). Banguoğlu, isimden üreme isimler başlığı altında incelediği +ki’nin, üretim eki olarak da canlı olduğunu belirtmiş ve söz konusu eki ek zamir (suffixe pronominal) olarak adlandırmıştır (Banguoğlu, 1974, s. 479). Banguoğlu, üretim ve çekim niteliğinde olan +ki ekini almış bütün sözcüklerin hepsinin zamir olarak kullanılabileceğini ve bu durumda diğer sıfat-fiiller gibi ekin isim çekimine uğrayarak diğer zamirler gibi bir zamircil n aldığını vurgulamıştır (Banguoğlu, 1974, s. 480). Batılı Türkologlarca yazılmış gramer kitaplarında oldukça ön planda olan bu hususa başka araştırmacılar tarafından da dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda +ki biçim birimi için *ilgi eki* (Hatiboğlu, 1974, s. 83-84), *zamir-i vasfî* (vasıf zamiri) (Timurtaş, 1997, s. 67), *ilgi adlı* (Hengirmen, 1999, s. 225), *ilgi zamiri* (Ediskun, 1999, s. 169) vb. adlandırmalar tercih edilmiştir. Tümlenen görevinde olan +ki, tümleyenin malı olan varlığın yerini tutmakta ve ilgi anlamı taşımaktadır (Gencan, 2007, s. 314). Gencan’ın eki bu şekilde ele alması yine Banguoğlu ve diğer bazı araştırmacılarda da görüldüğü gibi +ki’nin temsil yönünü yansıtmaktadır. Ancak ekin bu yönünü belirtmek üzere kullanılan terim +ki’nin gerçekliğini tam anlamıyla ortaya koymaya yetmemektedir. Bu ekin zamir olarak tasavvur edilmesine karşı çıkan başka araştırmacılar da vardır. Erten’e göre +ki’nin zamir olarak değerlendirilmesi büyük oranda İngilizcedeki relative pronoun ve Fransızcadaki pronom relatif’in yanlış algılanması sonucu ortaya çıkmış bir yaklaşımdır. Oysa +ki biçim birimi eklendiği ismi sıfat veya zamir olarak kullanır. Ek, bir sözcük türü olmadığından bu eke zamir denilmesi doğru bir yaklaşım değildir. Ona göre +ki ekli sözcüklerin zamir olarak kullanılan örneklerine bakarak ilgi zamiri deniliyorsa ekin sıfat olarak kullanılması durumunda da ilgi sıfatı olarak adlandırılması gerekir (Erten, 2007, s. 221-228). Erten’in de ifade ettiği gibi söz konusu ekin yalnızca zamir olarak ele alınması, ek için adıl/zamir adlandırması yapılması veya yalnızca zamirlerle ilişkilendirilmesi, +ki’nin zamirler dışında farklı sözcük türleri ile kullanılmadığı gibi bir çağrışım yaratmaktadır. Oysa, +ki biçim birimi ne yalnızca zamirlerle kullanılmakta ne de eklendiği sözcüğü sadece zamir olarak kullanılmaktadır. Bu durumu tarihî dönem metinlerinden ulaşılan bazı sayısal

verilerle somutlaştırmak mümkündür. Tarihî Türk yazı dillerine ait 29 eserin incelenmesi sonucunda tespit edilen, toplamda 1493 +ki biçim birimli sözcüğün, bu eki aldıktan sonra 1147'sinin sıfat durumuna geçmesi, bu ekin tıpkı Türkiye Türkçesinde olduğu gibi tarihî Türk yazı dillerinde de sıfat yapma işlevinin ön plana olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, +ki'nin eklenmiş olduğu bu 1493 sözcüğün 813'ünün isim, 512'sinin zarf, 145'inin edat, 13'ünün zamir ve 10'unun sıfat türünde olması, bu ekin tarihî metinlerde zamir dışında farklı sözcük türleriyle de kullanıldığını göstermektedir.

Hatiboğlu, +ki biçim biriminin kendisinden sonra iyelik eki alıp anlam bakımından güçlendiğine işaret etmiş ve *beninkisi*, *seninkisi*, *bizinkisi* gibi örnekleri vermiştir (Hatiboğlu, 1974, s. 83-84). Hatiboğlu tarafından bahsedilen bu kullanıma ilk olarak *aşnuksı* “öncekisi” ve *kinkisi* “sonrakisi” (162-10/11 - AY) gibi sınırlı sayıda örneklerle Uygurcada rastlanmıştır.

Bilgegil ve Ediskun, +ki biçim birimini türemiş sıfatlar başlığı altında değerlendirmişlerdir (Bilgegil, 1984, s. 194; Ediskun, 1999, s. 148). Araştırmacıların bu yaklaşımı, +ki biçim biriminin yalnızca tek bir işlevini yansıtmaktadır. Diğer taraftan +ki'yi sadece yapım eki olarak ele alan araştırmacılar da vardır. Gülensoy ve Karaağaç bu araştırmacıardan bazılarıdır (Gülensoy, 2005, s. 368-375; Karaağaç, 2013, s. 262). Ancak, +ki biçim biriminin tek yönüyle yapım ekleri başlığı altında incelenmesi, eki bütün gerçekliğiyle ortaya koymaya yetmemektedir. Bu eki ne tam anlamıyla yapım eki ne de çekim eki olarak ifade etmek mümkün değildir. +ki biçim birimi yalnızca yapım eki olarak nitelendirilirse söz konusu ekin tarihî Türk yazı dillerindeki *balıkdağı*, *tağdağı* “şehirdeki, dağdaki” (KT, D, 12) (BK, D, 10); *köküzlerdekini* “güğüslerdekini” (25/19b2 - RN); *altındağuları* “altındakileri” (301/13 - GT); *elgindekileri* “elindekileri” (236v21 - KE) gibi birçok tanığın göz ardı edilmesi gerekir.

Başdaş, +ki'yi ve buna benzer başka ekleri matematiksel bir yaklaşımla değerlendirmiştir. Bütün yapım ekleri ile çekim ekleri, aralarındaki nitelik farklarından kaynaklanan sebeplerle birbirine eşit uzaklıktaki birer nokta üzerinde değil, bir doğrunun değişik noktaları üzerinde gösterilmelidir. Bu yüzden çekim eklerine yaklaşan eklerle, yapım eklerine benzer görevler üstlenen çekim ekleri arasında kalan birtakım ekler ara ekler olarak adlandırılan üçüncü grup ekleri teşkil etmektedir (Başdaş, 2006, s. 4). Ara ekler, çeşitli araştırmacılar tarafından şekil yapan ekler olarak görülmektedir. Ancak bu tür ekler köke en yakın olanlardır. Hâlbuki +ki köke daha uzaktır ve çekim eklerinden sonra gelmektedir. Bu durum +ki'nin şekil yapan bir ek olarak da algılanmasını güçleştirir (Ahmedova, 2017, s. 26). +ki biçim biriminin herhangi bir ek olmadan -doğrudan köke eklendiği örnekleri saymazsak- genellikle çeşitli çekim eklerinden önce veya sonra kullanıldığı, bu durumda kökten uzak olup

sözcüğe çekim eklerinin birleşme kaidelerine göre ulandığı bir gerçektir. Buran, hâl eklerini çekim özelliği en geniş ekler olarak ifade etmiş ve genellikle eklendikleri sözcükte en son unsur olarak kullanıldıklarını, +ki dışında herhangi bir ek almadıklarını belirtmiştir (Buran, 2011, s. 381). Bu görüşe göre +ki'yi yalnızca yapım veya çekim eki olarak adlandırmak yeterli olmadığı gibi sadece şekil yapan bir ek olarak da değerlendirmek mümkün değildir. Bu durum yalnızca +ki için geçerli olmayıp farklı işlevleri olan, farklı dizgelerde kullanılabilen, yapım veya çekim eki adlandırmalarının yeterli olmadığı daha birçok ek için geçerlidir.

Delice ve Gülsevin, +ki biçim biriminin işlevlerini göz önünde bulundurarak bu eki yapım veya çekim eki başlığı altında değil de “Sıfata Dönüştürücü Ekler” (Delice, 2000, s. 232-233) ve “Tür Değiştirici Ekler” başlıkları altında ele almışlardır (Gülsevin, 2004, s. 1278-1280). Delice ve Gülsevin’in de ifade ettiği bu durumu tarihî ve bazı çağdaş Türk yazı dillerine ait örneklerle desteklemek mümkündür. İsim, sıfat, zarf, zamir ve edat gibi farklı sözcük türleri üzerine eklenen +ki biçim biriminin, eklendiği sözcüklerin büyük bir kısmı sıfata dönüşmektedir. Bu durumun tarihî metinlerdeki bazı örnekleri şöyledir:

béryeki bodun ... “güneydeki halk” (T G-17); *bökünki künke* ... “bugünkü güne ...” (168/20 – AY); *çölgi¹ az er* ... “Bozkır Azlarından bir adam” (T D6-23); *yirtinçüdüki tınlıyların* ... “yeryüzündeki canlıların ...” (XIV, 8-Üİ); *töbüsinteki saçın* ... “başındaki saçını ...” (89 – ÇB); *kiçki söz* ... “eski söz” (110-KB); *aşnukı kün* “önceki gün” (793 KB); *kiđinki² künke* ... “sonraki güne” (30/58b1-RN); *ağ(i)zındağı etni* ...³ “ağzındaki eti” (421/8-NF), *avvalqı faşl* “birinci bölüm” (91/8 - NF); *burunğı sulţân* ... “önceki sultan” (164v12 – KE); *ka' be yöresindeki mesciddin* ... “Kabenin etrafındaki mescitten ...” (270b/2 - HT-SAKT); *ewdegi kız* “hizmetçi kız” (45b/23 – CC); *ilindegi gül* ... “elindeki gül ...” (268/12 – GT); *ozakı yılda* ... “önceki yılda” (3035-HŞ); *burunğı alğan ikki hâtûnınıñ* ... “ilk aldığı iki hatunun ...” (71b/1-ŞT).

Ekin benzer kullanımlarına çağdaş Türk yazı dillerinde de rastlamak mümkündür: *ävvalgi sözi* ... (KD - 473 – Özb.); *belidägi nân* ... “belindeki şey” (Q, 194 - Özb.); *buradaki manzara* ... (GO, 73 - Az. T.); *demgi kırızı* ... “deminki dirseği ...” (240-TE – Tuv.); *ilgäriği sekretärimiz* ... “önceki sekreterimiz” (Q, 198 – Özb.).

¹ Clauson, sözcüğü çülig maddesinde hem çölgi hem de çöllüg olarak vermiştir (Clauson, 1972, s. 420). Sertkaya, bu sözcüğü çöllüg “çöllü, bozkırlı” olarak okumayı tercih etmiştir (Sertkaya, 1979, s. 291-294). Bazı araştırmacılar, Çöllüg sözcüğü ile adı “çöl” ile ilişkilendirilen Shatuo Türkleri arasında da bağlantı kurmuşlardır (Yıldırım, 2017, s. 563). Tekin’in aktarmasına göre, Thomsen bu sözcüğü çül(ü)g olarak okumuş ve “uzak” olarak anlamlandırmıştır; Gabain’e göre sözcüğün anlamı “yabancı”dır. Radloff, Orkun ve Malov ise sözcüğü çölgi okumuş ve “çöle ait, ovadaki” olarak anlamlandırmışlardır. Tekin de aynı görüştedir (Tekin, 1994, s. 39). Aydın ise Tekin ve diğer araştırmacıların kabul ettiği gibi sözcüğü “çölgi” şeklinde değerlendirmiştir (Aydın, 2012, s. 113).

² Bu sözcük her ne kadar *sonraki* olarak çevrilse de metin bağlamında *ahiret* anlamına gelmektedir.

³ +ki’li sözcüklerin geçtiği cümlelerin tamamı buraya aktarılmadığı için eksik cümleyi belirtmek amacıyla “...” işareti kullanılmıştır.

Karaca tarafından Delice'nin görüşlerinin esas alınmasıyla hazırlanan bir çalışmada ise +ki biçim birimi hem 'Dönüştürücü Ek' hem de 'Temsil Eki' olmak üzere iki ayrı başlık altında incelenmiştir (Karaca, 2013, s. 151). Burada dikkati çeken şey, ekin tür değiştirme ve dönüştürme işlevlerinin yanı sıra doğrudan temsil işlevinin de ön plana çıkarılmış olmasıdır. Karaca'ya göre +ki biçim birimli sözcükler, cümle içerisinde kendisinden sonra kullanılmamış olan isim unsurunu (tamlanan) temsil yoluyla bünyesinde tutabilmekte ve böylece yinelenmek istenmeyen sözlerin ve tamlanan unsurunun yerini alabilmektedir. Bu durumu birkaç örnek üzerinden şöyle izah etmiştir:

I.) Dışarıdakiler sizin olsun.

Yukarıda yer alan I. cümleden anlaşıldığı üzere sıfat tamlamasının isim unsuru, +ki ekinin temsil işleviyle sıfata taşınmıştır. Karaca'nın I. cümle için ifade ettiği bu hususu tarihî Türk yazı dillerine ait bazı +ki'li sözcüklerin yer aldığı cümlelerle de örneklemek mümkündür:

*qaçan kim peygâmbarqa bu hâlat belgürdi erse, ew **içindekiler** cümlemüz tek turduq, heç sözlemedük.* (418/1) (NF)

*hızr ol kimini buza başladı, **kimidekiler** çıktılar ...* (130r17) (KE)

*uyat bolgay saña ol köni yargıcı allında kayda yazuhı[η] eşitkeyler **kökteğiler tamuğdağılar** anda bolgay ...* (63a/2, 3) (CC)

*bo **üsdünil(e)r** erür başdınkı padak.* (124a/10) (Üİ)

*subhânal'l-lâh **yırağdağılar** böyle huzûrda dağı **yağındağılar** başiretsiz yırağda.* (110/4- 5) (GT)

Karaca, +ki'nin temsil işlevini bir başka cümle üzerinden açıklamaya devam etmiştir:

II.) Onunkisi de iş değil.

Bu cümlede ise bu sefer +ki biçim birimi, isim tamlamasındaki tamlananı temsil edecek şekilde kullanılmıştır (Karaca, 2013, s. 151- 152). Araştırmacı tarafından verilen bu cümlenin tarihî dönemlerdeki bir örneği Çağataycaya aittir:

*tâc u taht ve il barça yurt **sening(k)i** turur.* (87b13) (ŞT)

Örneklerden anlaşıldığı üzere +ki'li sözcüklerle kurulmuş sıfat tamlamalarında, +ki'li sözcüğün oluşturduğu tamlayan kısmın kendisinden sonra yer almayan, düşürülmüş isim unsurunu (tamlanan) bünyesinde tuttuğu ve bir anlamda artık onu tek başına temsil etmeye başladığı görülmektedir. Ekin temsil işlevini daha da somutlaştırmak amacıyla tarihî Türk yazı dillerine ait metinlerden sunulabilecek diğer +ki'li tanıklar şöyledir:

eligdeki ıçgınur “elindekini kaybeder” (307 - DLT); *amtıkı teg* ... “şimdiki gibi ...” (8/22 - AY); *kapuğdaki birle* ... “kapıdakiyle, kapıdakiyle birlikte” (4171 - KB); *avvalqıldarın kelgen sihr* ... “öncekilerden gelen sihir ... ”(35/6 - NF), *kimidekiler çıktılar* ... “gemidekiler çıktılar” (130r17) (KE); *felekdegin bilürsen* ... “felekdekini bilürsen ...” (220/10 - GT); *gönlümdeki baña yite* “gönlümdeki bana yete” (1739-MT) vd. Ek, başka bir sözcüğü temsil ettiğinden eklendiği sözcük durum eki olsa bile kendisi de ayrıca durum eki alabilmiştir: ... *taşdakılarge* haber kıldı (36v7 - KE) “dışardakilere haber verdi”.

+ki biçim biriminin söz konusu temsil işlevini yansıtan çeşitli örnekler KB’de de tespit edilmiştir. +ki ekli “narukı” sözcüğü bunlardan yalnızca birisidir. ‘Naru’ sözcüğünün “sonra” anlamına gelmesine rağmen +ki ekini alarak geçtiği beyitlerde herhangi bir zaman anlamı bildirmediği görülmektedir. Ancak, bu sözcüğün yer aldığı beyitlerden önceki kısımlar incelendiğinde ‘narukı’ sözcüğünün önceki beyitlerde geçen birtakım unsurları ifade etmek ve yinelenmeyen unsurları kendi bünyesinde temsil etmek için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin, KB’de 2704 ve 2705 numaralı beyitlerde “bilgili, kâtip ve cesur” olmak üzere üç türlü insandan bahsedilmekte ve ardından 2706, 2707, 2708 ve 2709 numaralı beyitlerde bahsi geçen bu kimselerin vasıfları anlatılmaya devam edilmektedir. Ancak 2710 numaralı beyite gelindiğinde artık bu kişilerin adı veya vasıfları saralanmamakta, onun yerine bu isimleri temsil etmek suretiyle “*bularda narukı*” ifadesi kullanılmaktadır. Bu ifade “bunların dışında, bunların dışında (kalanlar), bunlardan başka (insanlar)” anlamlarına gelmektedir. Nitekim Arat’ın yayınına bakıldığında aynı beyit için “bunların dışında kalan bir sürü insan” şeklinde bir çevirinin yapıldığı görülmektedir (Arat, 1988, s. 200).

bularda narukı kalın bu kotu

bu üçke udu bardacı ol botu (2710)

“Bunların dışında kalan bir sürü insan, bu üçüne uyarak yürüyen köşeklerdir” (Arat, 1988, s. 200).

+ki biçim biriminin somutlaştırılmaya çalışılan bu işlevi, birçok araştırmacı tarafından ihmal edilmiş ya da yalnızca +ki’nin zamirlerle olan kullanımları dâhilinde atıf yapılmıştır. Oysa burada yer alan örneklerde olduğu gibi +ki’nin zamir dışında farklı tür sözcükler üzerine geldiğinde de temsil işlevine sahip olduğu bir gerçektir. Yılmaz, ekin bu işlevini biraz daha farklı bir ifadeyle değerlendirmiş ve eki ad ikincil temsil etme ulamı (+ki şekli) başlığı altında ele almıştır. Söz konusu ulam, zaman veya mekân belirteçlerini ‘nesne’ ya da ‘nitelik’ veya iyelik bağıntısını ‘nesne’ imgesinde karşılayan ve bütün isimlere özgü olan bir çekimleme ulamıdır (Yılmaz, 2012, s. 133-134). +ki şekli, ulandığı oluşumun sahip olduğu birincil anlam

ve/veya anlatılanları ihtiyaç durumunda geçici olarak ikincil imgede gösterebilmektedir. Örneğin; “yakındakine doğru uzandım.” cümlesinde yer belirteci bildiren bulunma durumundaki sığata +ki eklendiğinde bu belirteç anlamı, ikincil olarak nesne imgesinde gösterilmekte ve böylece +ki’li yapı geçici olarak nesneyi temsil etmektedir (Yılmaz, 2018, s. 47-62).

Buradan itibaren tarihî Türk yazı dilleri üzerine hazırlanmış Türkçe kaynaklara bakıldığında, Eski Türkçede +kı/+ki/+ğı/+gi, Karahanlıcada +kı/+ki, Harezmi-Altınordu Türkçesinde +kı/+ki/+ğı/+gi, Çağataycada +kı/+ki/+ğı, Eski Anadolu Türkçesinde +kı/+ki ve Osmanlıcada +ğı/+gi/+ki (Demirci ve Dinçaslan, 2015, s. 7) gibi şekillerde karşımıza çıkan ekin, Türkiye Türkçesindeki yaklaşımlarla benzer olarak genellikle yapım veya çekim eki sınırları arasında ele alındığı, yine temel işlevin ve adlandırmanın aitlik üzerine inşa edildiği görülmektedir.

Shaw, Räsänen, Gabain gibi birçok araştırmacı, +ki biçim birimini sıfat yapan bir ek olarak tasavvur etmişlerdir (Shaw, 1878, s. 73; Räsänen, 1957, s. 26-27; Gabain, 1988, s. 47; Bodrogligeti, 2001, s. 102; Eraslan, 2012, s. 163-165; Tekin, 2016, s. 81). Bu yaklaşım Türkiye Türkçesi üzerine hazırlanmış kaynaklardaki bilgilerle benzeşmektedir.

Brockelmann, +ki’yi doğrudan bir başlığa dâhil etmeden ‘Formans +ki, +gi’ başlığı altında bir türetme eki olarak değerlendirmiştir. +ki’nin fiil ve isim köklerine eklenerek sıfat türettiğini ifade etmiştir; *keçki* sözcüğünü fiil köküne eklenmiş +ki’ye, *içki*, *küzki*, *yazgi* gibi sözcükleri de isim köküne eklenmiş +ki’ye örnek olarak vermiştir (Brockelmann, 1954, s. 112).

+ki biçim biriminin ‘Pronom Relatif’ yani ‘İlgi Zamiri’ ile aynı görevi gördüğünü düşünen Hamilton, +ki biçim biriminin İnanca’dan alınmış olabileceğini belirtmiştir; bu ekin karşılığı Soğdca *ky* şeklindedir. Buna karşın +ki, Türkçede bulunan ilgi ve soru zamiri kim ile aynı kökenden gelmiş olabilir. Hamilton açıklama olarak Parth dilindeki *kym* “kim” biçimini örnek vermiştir; *kym* < *ky* + teklik 1. şahıs iyelik eki +*m* şeklindedir (Hamilton, 1998, s. 256). Ekin kökeni üzerine başka görüşler de mevcuttur. Ramstedt eki *k* (?) + artikel = 3. kişi eki şeklinde açıklamıştır. Benzing ise yaklaşıma durum eki *ka* + 3. kişi eki (Räsänen, 1957’de belirtildiği üzere) şeklinde tasarlamıştır (Räsänen, 1957, s. 102). Yine Hamilton’a göre +ki aidiyet edatı olarak da görülmektedir. Bu görüş Ergin’in düşüncesiyle örtüşmektedir. Ergin, ekin esasında bir edat olduğunu ve Türkçenin bilinen devirlerine geçerken eklediği, fakat eklettikten sonra da edat izlerini günümüze kadar muhafaza ettiği görüşündedir (Ergin, 2009, s. 196).

Hamilton'un aktarmasına göre Bang, +ki'nin isim köklerine yer ve zaman bildiren başsqı 'başta' ve künki 'gündüz' gibi sözcükler dışında asla doğrudan eklenemeyeceğini; farklı anlamlardaki sözcüklere ise mecburi olarak bulunma, ayrılma veya tamlayan durumu eklerinden sonra gelebileceğini öne sürmüştür (Hamilton, 1998, s. 70). Ancak +ki biçim biriminin tarihî kullanımlarına bakıldığında Bang'ın ifade ettiği durumun istisnai örneklerine rastlanmış ve söz konusu ekin Bang'ın belirttiği sözcükler dışında bazı özel isimlere herhangi bir ek olmaksızın doğrudan eklendiği tespit edilmiştir. Örneğin, 'Kırım Hanlarına Ait Yarlık ve Bitikler'de geöen *Hakim Yahyâğı* 'Hakim Yahya'yı' (K.I.49 – YvB) sözcüğünde, +ki biçim birimi isim üzerine herhangi bir ek olmaksızın doğrudan eklenmiştir. Burada dikkat öeken bir nokta da *Yahyâğı* sözcüğündeki ekin, belirtme durumu ekini anımsatmasıdır. Benzer bir örneğe *Pugaöevkı* 'Pugaöev'in' (BK, s. 16 – Tat.) sözcüğüyle Tatarcada rastlanmıştır. +ki biçim birimi bahsi geöen örnekte bu sefer de tamlayan durumu ekinin görevini üstlenmiştir. Böyle bir örneğe Türköenin öağdaş bir kolunda rastlanmış olmasına rağmen bu kullanımın benzer örneklerine *kaganđı* "hakanın, hakanınki" ve *bodunkı* "boyların, boylarınki" sözcükleriyle Uygur Kağanlığı Dönemi'ne ait 753 tarihli Taryat Yazıtı'nda da rastlanmıştır (Tekin, 2016, s. 72). Buradaki örneklere görüldüğu gibi +ki'nin, Bang'ın bahsettiği durumun dışına öıkan öeşitli kullanımları mevcuttur.

Karamanlıoğlu, diğer araştırmacılardan farklı olarak +ki'yi yalnızca çekim eklerini anlattığı kısımda ele almıştır. Ancak ona göre bu ek, bazen zamir veya edat, bazen isimden isim yapma eki olarak da görev yapmaktadır. +ki biçim birimi tamlayan durumu ekinden sonra "ait olan" anlamını verdiği hâlde, özellikle bulunma durumu ekinden sonra "olan" veya "bulunan" anlamını vermektedir (Karamanlıoğlu, 1994, s. 76). Biröok araştırmacı tarafından +ki'nin yalnızca aitlik bildirdiğine dair sınırlı ifadeler olduğu düşünülürse Karamanlıoğlu'nun oldukça önemli bir noktaya dikkat öektiğini söylemek mümkündür.

Buraya kadar bahsi geöen kaynaklardan başka, +ki biçim biriminin öağdaş Türk yazı dillerini esas alan öalışmalarda ne tür bir ek olarak değerlendirildiği de muhakkak ele alınmalıdır. +ki eki; Azerbaycan Türköesinde Mänsubiyyät şakilöisi, Türkmencede değişlilik goşulması/yöñkeme goşulması, Gagauzcada saabilik afiksi, Özbeköede qaraşlilik qoşimöasi, Tatarcada tartım qoşımöasi, Bařkurtöade eyälek yałđawı, Karaöay-Malkarcada iyelik affiks/iyelik calqaw, Nogaycada tartım kosımöasi, Altaycada menziner kojulta (Gürsoy Naskali, 1997, s. 14). vb. isimlerle anılagelmiş ve Azerbaycan Türköesinde +kı / + ki / +kü / +kü, Tatarcada +kı / + ki / +đı / +đe, Kırgızöade +kı / + ki / +ku / +kü; +đı / +đı / +đu / +đu, Yakutöade +đı/+đı/+kü/+gü; +kı/+ki/+kü/+kü; +ñı/+ñı / +ñu/+ñü, Öuvařöade +çı /+hi/ +ri /+ti vd. yazı dillerinde farklı biçimlerle karşılanmıştır (Karaađaç, 2013, s. 263).

Sevortyan başta olmak üzere birçok araştırmacı tarafından +ki biçim birimi 'Aitlik/Mensubiyet Kategorisi' (Sevortyan, 1956, s. 39; Xəlilov, 2000, s. 215; Zeynalov, 2008, s. 114; Kazımov, 2010, s. 89) altında değerlendirilmiştir. Ancak Sevortyan'ın aitlik adı altında bahsettiği şeyler ekin doğrudan temsil işlevini ön plana çıkarır türdendir. Ona göre +ki, daha önce konuşma sırasında cümle içerisinde geçmiş ve artık bilinen bir nesnenin adını karşılayacak yapılar oluşturmaktadır (Sevortyan, 1956, s. 39). Baskakov da Sevortyan gibi ekin bu işlevinin altını çizmiş, +ki'nin özellikle de tamlayan durumu ekinden sonra aitlik ifade eden temsil isimleri meydana getirdiğini bildirmiştir (Baskakov, 1973, s. 102). İshakov, 'sıfat oluşumunda görev alan bir ek' olarak ifade ettiği +ki'yi, Sevortyan'ın da dikkat çektiği gibi isim unsurunu üzerine alması yönüyle kişi zamirleri'nin içerisinde değerlendirmiş ve +ki'li yapıları özel bir zamir biçimi olarak kabul etmiştir (İshakov, 1956, s. 232-235). Ekin temsil işlevinin yalnızca zamirlerle ön plana çıkarılması, daha önceki kısımlarda da vurgulandığı gibi +ki için eksik bir değerlendirme olup +ki'nin isimlerle, sıfatlarla, zarflarla ve edatlarla olan kullanımları çağdaş Türk yazı dilleri için de geçerlidir. Bundan dolayı eki tek bir sözcük türü üzerinden adlandırmak yanlışlığa düşmektir.

Xəlilov, +ki ile +dAkI arasındaki ayrımı ön plana çıkarmıştır. +dAkI Azerbaycan Türkçesi için bazı araştırmacılar tarafından birleşik bir ek olarak değerlendirilmiştir (Xəlilov, 2000, s. 67; Zeynalov, 2008, s. 128; Tanrıverdi, 2012, s. 235). Söz konusu ek 'yer anlamı' yani buradan hareketle 'bulunma' bildiren sözcükler vücuda getirmektir (Xəlilov, 2000, s. 67). +DA üzerine eklenen +ki, artık neredeyse ulandığı +DA ekinin işlevini üstlenmekte ve kimi zaman yalnızca aitlik değil, doğrudan bulunma bildirmektedir. Xəlilov'un değindiği bu husus, söz konusu ekin tarihî ve çağdaş Türk yazı dillerindeki kullanımlarının bu gözle değerlendirilmesi açısından önemlidir. Nitekim, +ki biçim biriminin birçok örnekte +DA eki bulunmaksızın bir yere aitlik, dolayısıyla da o yerde bulunma bildirdiği tespit edilmiştir. Bu durum gerek tarihî gerekse çağdaş Türk yazı dillerinden sunulacak birkaç tanıkla somutlaştırılabilir: *araki* "aradaki" (46/16 - AY), *oturaki* "ortadaki" (109a9 - Üİ), *taşkı* "dışardaki" (K, I, 31-32 - YvB), *ortaaki* "ortadaki" (95 - HT - Tuv.), *soñgu* "sondaki" (234 - TE - Tuv.) vb.

Kononov, +ki ekini isim köklerinden 'Türemiş Sıfatlar' arasında değerlendirmiş ve ekin yer veya zaman ifade eden sözcükler oluşturduğunu belirtmiştir (Kononov, 1956, s. 143). Kononov'un aktardığı üzere Grunin, bu eki sözcük yapan ekler arasında görmemektedir. Ona göre +ki'nin cümle içerisindeki rolü morfolojik değil tamamen sentaktiktir. Yani akşamki veya yarınki sözcüklerinde gördüğümüz +ki ona göre bir ek değildir (Kononov, 1956'da belirtildiği üzere).

Şçerbak, Serebrennikov-Hacıyeva, Bodrogligeti, Sevortyan ve Şiralieva başta olmak üzere bazı araştırmacılar +ki'yi sıfat yapan bir ek olarak değerlendirmişlerdir (Şçerbak, 1962, s. 123- 124; Sjoberg, 1963, s. 71; Sevortyan ve Shiraliyev., 1971, s. 63; Serebrennikov ve Hacıyeva, 2002, s. 186; Bodrogligeti, 2003, s. 380; Hüseyinzadə, 2007, s. 70; Tanrıverdi, 2012, s. 235). Sjoberg, kişi zamirlerine eklenen +niki (+nikiler) şeklinde birleşik bir ekin var olduğuna da dikkat çekmiştir (Sjoberg, 1963, s. 93). Oruzbayeva ve Kudaybergenoc ise +niki (+nInkI) şeklini bir iyelik eki olarak görmüş ve +ki'yi iyelik kategorisi sınırlarında incelemişlerdir (Oruzbayeva ve Kudaybergenoc, 1964, s. 77). Burada üzerinde durulması gereken bir başka husus da Azerbaycan Türkçesinin ayrı bir şivesinde, kişi zamirlerinin *bizik* 'bizim', *sizik* 'sizin' gibi kullanımlarındaki +ik ekinin +ki'nin bir değişkesi olduğu düşünülmesidir (Serebrennikov ve Hacıyeva, 2002, s. 186).

Poppe, Tatarca için ekin hem yalın biçimini hem de +dA üzerine gelmiş şekli olan +dAKI'yı sıfat yapan bir ek olarak incelemiştir (Poppe, 1961, s. 93). Söz konusu ekin doğrudan zamirler üzerine gelerek aitlik bildirdiği kullanımı ayrı bir başlık altında değerlendirmemiş, bu kullanıma yalnızca +ki eki bahsinde yer vermiştir (Poppe, 1961, s. 92). Sat ve Salzıñma ise +ki biçim birimini Tuvaca için tür değiştirme işleviyle ele alıp sıfat yapan bir ek olarak değerlendirmişler ve çaygı 'yazınki', kışkı 'kışınki', hündüzkü 'gündüzki' örneklerini vermişlerdir. Ayrıca, +ki ekini aitlik kategorisi dâhilinde inceleyerek eke iyelik sıfatları içerisinde yer vermişlerdir (Sat ve Salzıñma, 1980, s. 127-128). Yine Tuvacada (Tosun, 2011'de belirtildiği üzere) ekin birçok çağdaş Türk yazı dilinde olduğu gibi +nIn ve +DIñ ekleriyle kullanıldığında, ek ünsüzünün düştüğünden ve tamlayan durumu ekinin ünlüsünün uzadığından bahsedilmiştir. Örneğin; meenii < men+diñ+gi "ben+im+ki", ulustuu < ulus+tuñ+gı "insanlarınki" (Tosun, 2011, s. 250) vb.

Çağdaş Türk yazı dillerinde ekle ilgili yapılan değerlendirmelerden hareketle, +ki'nin daha çok tür değiştirme işlevine dikkat çekildiği ve bu yüzden sıfat yapan bir ek olarak değerlendirildiği, diğer taraftan +ki'nin temsil işlevinin ön plana çıkarıldığı ve genellikle mensubiyet/aitlik kategorisi dâhilinde ele alındığı görülmektedir.

Buraya kadar çeşitli kaynaklardan aktarılan bilgiler ışığında, eke dair yapılan yorum ve değerlendirmelerden bağımsız olarak +ki'nin tarihî metinlere ait kimi örneklerine de ayrıca yer vermek gerekir. Bunlardan birisi, ekin bugün Türkiye Türkçesinde var olan bazı kullanımlarının ne kadar eski olduğu meselesiyle ilgilidir. Örneğin, +ki biçim biriminin günümüzde +dIr ekini olarak kullanıldığı yapıların, incelenen metinlerden hareketle tarihinin 15. yüzyıla kadar götürülebileceği anlaşılmaktadır. Tespit edilen tanıklar ise Kıpçak Türkçesine ait 'El-Kavânînü'l-Küllîyye li-zabti'l-lügati't-Türkiyye'de yer alan *evdekidür* (858b/11) ve

katındağdır (58b/10) sözcükleridir. Diğer taraftan, tarihî Türk yazı dillerinde rastlanan ancak günümüze kadar gelmemiş bazı kullanımlar da mevcuttur. Örneğin, *tirigdekiçe* (KT- GD) sözcüğünde yer alan +çe ekinin +ki biçim birimiyle olan bu kullanımının tanığına yalnızca Orhon Yazıtları'nda rastlanmıştır. Bu kullanım *bitigdekiçe* (547/48 – AY) sözcüğüyle sonraki dönemde Uygurcada da takip edilebilmektedir.

+ki biçim biriminin diğer tarihî metinlere göre farklılık içeren çeşitli kullanımlarını yine AY'den tanıklamak mümkündür. Örneğin; *odukumdağıda* (411/4) “uyanık olduğum zamandaki” sözcüğünde bulunan +da eki, +ki'nin hem öncesinde hem de sonrasında olmak üzere 2 kere kullanılmıştır. Bu kullanımın örneğine yalnızca Uygurcada rastlanmıştır. Bunun temel sebebi *odukumdağıda* sözcüğündeki +da eklerinden birisinin çıkma işlevini karşılıyor olmasıdır. Kullanım açısından benzer bir durum AY'de bulunan *ilkideki* (125/13) sözcüğü için de geçerlidir. Ancak bu sefer sözcük üzerine iki defa gelen ek +ki biçim birimidir. Bu durumda *ilkideki* sözcüğünün kökünün “il” sözcüğüne dayandığı açıktır. Bugün kullandığımız “ilk” sözcüğünün en eski biçimi olan “ilki” sözcüğündeki –i iyelik sanılarak zamanla atılmıştır (Tezcan, 1981, s. 43). Tekin de “ilk, birinci” olarak anlamlandırdığı bu sözcüğün kökenini *il “ön” olarak göstermektedir (Tekin, 2016, s. 81).

Tarihî metinlerde geçen +ki'nin, birçok kez farklı eklerin işlevlerine büründüğü örnekler de görülmektedir. Bu durum ekleri tek bir işleve bağlamanın çoğu kez mümkün olmadığı gerçeğini ön plana çıkarmaktadır. Zira ekler çok işlevlidir ve her zaman mutlak surette kendi işlevlerini sürdürmeyebilir. Eklerin işlevlerini çoğu kez kullanıldığı bağlam ve eklendiği sözcük belirlemektedir. Bu husus kuşkusuz +ki biçim birimi için de geçerlidir. Örneğin Karahanlıca metinlerden Rylands Nüshası'nda saptanan “*tanğrıda adınkı üskinde...*” “tanrıdan başkasının huzurunda...” (26/49b3 - RN); *tanğrıda adınkı mu korğar sizler*” “Siz tanrıdan başkasından mı korkarsınız” (30/55a3 - RN) örneklerinde olduğu gibi +ki'nin cümle bağlamında +sI ekinin işlevini taşıdığı görülmektedir. Benzer durum Kutadgu Bilig'de saptanan ve daha önce de ifade edilen “*naru*” sözcüğü için de geçerlidir. Sözcük Kutadgu Bilig'de sıklıkla +ki ve +sı ekleriyle kullanılmıştır. Ancak burada üzerinde durulması gereken şey hem *naru* hem de *narusı* biçimlerinde görülen sözcüğün, +kı ve +sı ekleriyle kullanımında belirgin anlamsal bir farkın olmaması ve bu iki ekin birtakım yönlerden birbirine yaklaşmış olmasıdır. Her iki ekle de kullanılan bu sözcükler, kullanıldıkları bağlamlarda “*bundan başka, bundan başkası, bunların dışında, bundan ötesi*” (2710, 3607, 4657, 4876) vb. anlamlara gelmektedir. Bu durumda bir ek aynı sözcük üzerine eklense bile kimi zaman kullanıldığı bağlam içerisinde çeşitli yönlerden farklılık gösterebilmektedir.

+ki biçim biriminin başka bir ekin işlevini yansıttığı örneklerden bir diğeri Altun Yaruk'ta tespit edilen *yolkı* (634/8 - 621/19) sözcüğüdür. Söz konusu sözcüğü Türkiye Türkçesine doğrudan "*yolcu*" olarak aktarmak mümkündür. Bu durumda *yolkı* sözcüğünde yer alan +ki'nin, isimden isim yapım eki olarak değerlendirilen +cı ekinin işlevini taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu şekilde düşünülmesinin temel sebebi, Altun Yaruk'ta "*yoldaki*" anlamını karşılamak üzere hâlihazırda bir *yoltağı* sözcüğünün var olmasıdır. Bu hususta bahsi geçen bu iki sözcüğün anlam itibarıyla birbirinden ayrılması gerektiği açıktır. Nitekim, toplam on iki yerde geçen *yoltağı* sözcüğü, kullanıldığı cümle bağlamında *yolkı*'nin anlamından farklı olarak "*yolda bulunan, yoldaki*" anlamlarına gelmektedir: ...*bışrunmağ yoltağı tokuz bölükl(e)r-te...* (107/a/4 - AY) "...öğrenme yolundaki dokuz bölümlerde..."

Yine tarihî Türk yazı dillerinde saptanan kimi örneklerde, +ki biçim biriminin iyelik ekini anımsattığı bazı kullanımlar göze çarpmaktadır: Altun Yaruk'ta geçen *önrekin* (34s/16; 34ş/19 - AY) sözcüğü buna bir örnektir. +n belirtme durum ekinin tarihî metinlerdeki genel kullanımı göz önünde bulundurulduğunda, bu ekin eski Türkçe için çoğunlukla iyelikli sözcüklere geldiği bilinmektedir. Bu durumda *önrekin*'de yer alan +ki biçim birimi, kullanım açısından bir anlamda iyelik eki görünümündedir.

Ekin burada aktarılan kullanımları dışında, tarihî Türk yazı dilleri için altı çizilmesi gereken bir başka husus daha vardır. +ki biçim birimi, incelenen tarihî metinlerde bir yandan ötümlü uyumuna bağlı olarak kullanılırken diğer taraftan ötümlü uyumunun dışında kullanımlar sergilemektedir. Tarihî metinler arasında bu konuda bir tutarlılık yoktur. Bu durum özellikle Uygur, Arap ve Latin harfli metinler için geçerlidir. Söz konusu tutarsızlığın başlıca nedeni, Uygur harfli metinlerde k/ğ ve k/g ayrımının yapılmıyor olmasıdır. Metin transkripsiyonlarında birbirlerinden ayırt edilemeyen bu harfler zaman zaman birbirlerinin yerine de kullanılmaktadır. Bu da metinler arası ikiliklere sebebiyet vermektedir (Ayazlı ve Ölmez, 2011, s. 51). Aynı sorun Karahanlıca ve Harezmi-Altınordu Türkçesine ait Arap harfli sözcüklerde de görülmektedir. Ek ünsüzünde k (ك) ve ğ (غ) barındıran sözcüklerde ötümlü uyumu açıkça görülürken k (ك) bulunduran sözcükler için aynı husus geçerli değildir. Sözcüklerin tam olarak nasıl okunması gerektiği ve bahsi geçen işaretin hem k hem de g olmak üzere her iki sesin değerini karşılıyor olması ortaya bir problemi çıkarmaktadır. Söz konusu problem +ki'yi de doğrudan ilgilendirmektedir. Ekin nasıl gösterildiği büyük oranda metin yayıncısının tercihinin ve o sözcüğü okuma şekline bağlıdır. Örneğin yalnızca Altun Yaruk için bakıldığında, Kaya'nın bütünlük sağlamak amacıyla ekleri genellikle tek şekil kabul ederek okuduğu görülmektedir. Benzer durum farklı araştırmacılara ait diğer Uygurca metinlerde de geçerlidir. Tarihî dönemlere ait metinlerden Gülistan Tercümesi'nde "evvel" (*evvelgi*) sözcüğünde +gi olarak

gösterilen ek, başka bir eser olan Şecere-i Terâkime'de +ki şeklinde (*evvelki*) geçmektedir. Yine Gülistan Tercümesi'nde bulunan *hazretindegi* (216/4), *karşığı* (269/4), *mendegi* (125/10) ve *iliñdegi* (268/12), (284/12) sözcüklerinde bulunan söz konusu ek +gi olarak yer almaktadır. Diğer taraftan, Latin harfleriyle karşımıza çıkan Codex Cumanicus'ta tespit edilen *beltirdegi* (60b/38); *éwdegi* (45b/22-23); *értegi* (65b/10b); *içindegi* (60a/4); *köktegi* (62a/28-29-31-32), (72b/10); *köktegi* (63a/2, 3), (72a/18); *künde* (30b/2), (63b/29) sözcüklerinde yer alan +ki'nin, g ile gösterilmiş olması dikkat çekmektedir. Burada geçen örnekler dışındaki diğer tarihî metinlerde ise ek için büyük oranda +ki şekli tercih edilmektedir. Bu örnekler tarihî metinlerdeki +ki'li sözcükleri k ya da g okuma konusunda belli bir ölçütün olmadığını açıkça göstermektedir.

Sonuç

Türkçenin tarihî dönemlerinden itibaren çeşitli yapım ve çekim ekleriyle kullanılageldiği görülen +ki biçim birimi üzerine birçok konuda fikir birliği olmadığı açıktır. Hem tarihî Türk yazı dillerinde hem de Türkiye Türkçesi ve Türkçenin çağdaş kollarında, bugün hâlâ kullanılmaya devam eden +ki biçim birimi, araştırmacılarca farklı şekillerde adlandırılmakta ve çeşitli işlevleriyle ön plana çıkarılarak değerlendirilmektedir.

+ki biçim biriminin yazılı belgelerle takip edilen ilk dönemlerden itibarenki örnekleri, bu ek için ne yalnızca yapım eki veya çekim eki ne de aitlik eki adlandırmasının yeterli olmadığını göstermektedir. Diğer taraftan pek çok kaynakta görüldüğü gibi +ki'nin temsil işlevine yalnızca zamirler münasebetiyle atıf yapılması ya da ekin yalnızca sıfata dönüştürme işlevinin ön plana çıkarılması, bu ekin çok yönlü olduğu gerçeğini unutturmaktadır. Oysa bu ek, tespit edildiği dönemlerden beri sıfata dönüştürme, aitlik ve temsil gibi birçok işlevi aynı anda bünyesinde barındırmakta ve yine başlangıçtan itibaren zamir haricinde isim, sıfat, zarf, edat olmak üzere diğer sözcük türleriyle de kullanılmaktadır. Aynı zamanda, +ki biçim biriminin Orhon Türkçesinden bu yana her dönemde hem yapım hem de çekim ekleriyle aynı oranda kullanılıyor olması, söz konusu ekin yalnızca yapım veya çekim ekleri başlığı altında sınırlandırılmaması gerektiğini yansıtmaktadır.

+ki'nin gramer kitaplarında bahsedilmeyen ancak tarihî metinlerin incelenmesiyle ulaşılan bazı istisnai kullanımları göze çarpmaktadır. Bu kullanımların bazılarında, +ki biçim biriminin farklı eklerin işlevlerine bürünmüş olması dikkat çekmektedir. İstisnai kullanımlar daha çok Uygurcada görülmektedir. Bunun temel sebebi, bu döneme ait metinlerin çeşitli ve hacimli olmalarıyla ilişkilidir. Harezmi-Altınordu Türkçesi metinlerinden ulaşılan kimi tanımlar ise +ki'nin günümüzde var olan bazı kullanımların tarihine işaret etmesi açısından önem arz etmektedir.

Türk dilleri üzerine hazırlanmış gramer kaynakları, bu çalışmanın konusunu teşkil eden +ki örneğinde de görüldüğü gibi eklere dair pek çok bilgiyi içermektedir. Ancak, gramer kitaplarında aktarılan bilgiler, özel boyutlarda incelenmeye muhtaç dil birimleri olan eklerin bütün kullanımlarını ortaya koymaya ve onların mahiyetini belirlemeye yetmemektedir. Bu nedenle, mevcut kaynaklardaki yaklaşımların tamamı ortaya koyularak bunların tarihî metinlerden ulaşılan veriler ışığında tartışılması gerekir. Bütüncül ve çok zamanlı incelemeler, bir ekin Türkiye Türkçesindeki varlığı ile tarihî ve çağdaş Türk yazı dillerindeki kullanımları arasında ilişki kurulmasına olanak sağlayacaktır. Bu husus, bir ekin başlangıçta nasıl bir karaktere sahip olduğu veya mensup olduğu dilin tarihî gelişimi içerisinde nasıl bir değişime uğradığı konularında da fikir verecektir.

Kaynaklar

- Abik, A. D. (2006). *Ali Şir Nevayi Hamsetü'l-Mütehayyirin*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Ahmedova, A. (2017). Orhon yazıtlarında ara ekler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 41, 26.
- Akbay, D. (2010). *Küntuğmiş destanı*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Arat, R. R. (1947). *Kutadgu Bilig I - metin*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arat, R. R. (1985). *Kutadgu Bilig II - çeviri*. Ankara: Türk tarih Kurumu Yayınları.
- Arat, R. R. (1992). *Atabetü'l-Hakayık - Edip Ahmet B. Yükneki*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Arçın, S. M. (2009) *Tuvaca bir destan: Haan-Tögüldür (giriş-metin-aktarma-dizin)*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Argunşah, M. ve Güner, G. (2015). *Codex Cumanicus*. Ankara: Kesit Yayınları.
- Arıkoğlu, E. ve Borbaanay B. (2007). *Tuva destanları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arıkoğlu, E. ve Kuular, K. (2003). *Tuva Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (1997). *Kıyasü'l-Enbiya I - giriş, metin, tıpkıbasım, Nasrî'd-din bin Burhanü'ddin Rabguzi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (1997). *Kıyasü'l-Enbiya II - dizin, Nasrî'd-din bin Burhanü'd-din Rabguzi* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (1998). *Nehcü'l-Ferâdis III, dizin, sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. Ata, A. (2005). *Soñ saray. Türk Dili Araştırmaları*, 15 (2005), 69-83.
- Ata, A. (2013). *Karahanlı Türkçesinde ilk Kur'an tercümesi (Rylands nüshası, giriş, metin, notlar, dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, B. (1985). *Divanü Lûgat-it-Türk tercümesi I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, B. (1986). *Divanü Lûgat-it-Türk – endeks - IV*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, B. (1986). *Divanü Lûgat-it-Türk tercümesi - II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, B. (1986). *Divanü Lûgat-it-Türk tercümesi - III*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ayazlı, Ö. ve Ölmez, M. (2011). Eski Uygurca metinlerin transkripsiyonunda kullanılan yöntemler ve işaretler. *Orta Asya'dan Anadolu'ya Alfabeler*. 43- 83.
- Aydın, E. (2012). *Orhon yazıtları*. Konya: Kömen.

- Bang, W. (1969). *Köktürkçeden Osmanlıcaya* (çev. Tahsin Aktaş). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. Banguoğlu, T. (1974). *Türkçenin grameri*. İstanbul: Baha Matbaası
- Banguoğlu, T. (2004). *Türkçenin grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Barutcu Özönder, F. S. (1998). *Abidarim kınılığ koşavarti şastirtakı çinkirtü yörüglerning kingürüsü'nden üç itigsizler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baskakov, N. A. (1973). *Grammatika Nogayskogo yazıka*. Çerkessk.
- Başdaş, C. (2006). Türkçede üçüncü grup (ara ekler). *I. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayında Sunulan Bildirileri*. Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- Bilgegil, M. K. (1984). *Türkiye Türkçesi dilbilgisi*. Ankara: Dergah Yayınları.
- Bodrogligeti, A. J. E. (2001). *A Grammar of Chagatay*. Muenchen: Lincom Europa.
- Bodrogligeti, A. J. E. (2003). *An academic reference grammar of modern literacy Uzbek*. München: Lincom.
- Brockelmann, C. (1954). *Osttürkische grammatik der Islamischen literatursprachen mittelasiens*. Leiden: E. J. Brill.
- Buran, A. (2011). Türkçede isim çekim ekleri. *Türk Gramerinin Sorunları Bildirileri I-II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Choi, H.W. (2010). *Türkçe, Korece, Moğolca ve Mançu-Tunguzcanın karşılaştırmalı ses ve biçim bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Clauson, Sir G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*, clarendon press. Oxford. (EDPT).
- Delice, H. İ. (2000). Türk dilinde işlevsel ek tasnifi denemesi. *Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 231-235.
- Demirci, M. & Dinçaslan, M. F. (2015). +ki eki ve +DAki yapısı üzerine bir inceleme. *International Journal of Language Academy*, 3, 322-339.
- Deny, J. (1941). *Türk dili grameri (Osmanlı lehçesi)*. (çev. A. U. Elöve). İstanbul: Maarif Vekaleti.
- Ediskun, H. (1999). *Türk dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Eker, S. (2006). *Çağdaş Türk dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Eraslan, K. (1999). *Mevlanâ Sekkakî divanı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erdal, M. (2004). *A grammar of Old Turkic*. Leiden: Brill.
- Ergin, M. (1985). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergin, M. (1989). *Dede Korkut kitabı I. (giriş-metin-faksimile)* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. Ergin, M. (1994). *Türk dili*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergin, M. (2009). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Erkman Akerson, F. (2008). *Dile genel bir bakış*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Ertane Baydar, A. S. ve Baydar, T. (2006). +ki eki üzerine. Ankara: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten, II, 31-49.
- Erten, M. (2007). İlgi zamiri ve iyelik zamiri terimleri üzerine. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 221-228.

- Gabain, A. Von (1988). *Eski Türkçenin grameri*. (çev. Mehmet Akalın). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gencan, T. N. (2007). *Dilbilgisi*. Ankara: Tek Ağaç Eylül Yayıncılık.
- Gülensoy, T. (2005). *Türkçe el kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Güler, G. (2014). *Özbek yazar Otkir Hâşimov'dan seçme hikâyeler; "umr sävdâsı, negä negä, zil-hâzil, âğ"*, (inceleme, metin, aktarı, dizin). Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Gülsevin, G. (2004). Türkçede sıra dışı ekler ve eklerin tasnif-tanımlanma sorunu üzerine. V. *Uluslararası Türk dili Kurultayı Bildirileri I*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Gülsevin, G. (2011). *Eski Anadolu Türkçesinde ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (1996). *Karahanlı Türkçesi ve grameri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (1997). *Harezmi Türkçesi ve grameri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (2002) *Kutb'un Husrev ü Şirin'i ve dil hususiyetleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hamilton, J. R. (1998). *İyi ve kötü prens öyküsü*. (çev. Vedat Köken). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Harrison, K. D. (2000). *Topics in the phonology and morphology of Tuvan*. Yale University.
- Hatiboğlu, V. (1974). *Türkçenin ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hüseynzadə, M. (2007). *Müasir Azərbaycan dili (Morfologiya)*. Bakı: Şarq-Qarb.
- İshakov, F. G. (1956). *Mestoimeniya (İssledovaniya po sravnitel'noy grammatike Tyurkskih yazıkov), II. Morfologiya*. Moskva, 208-247.
- İshakov, F. G. ve Pal'mbah, A. A. (1961). *Grammatika Tuvinskgo Yazıka, fonetika i morfologiya*. Moskva.
- Kahraman, T. (2011). Çağdaş Türkiye Türkçesinde ad çekimi eklerinin kullanım özellikleri ve işlevleri. *Türk Gramerinin Sorunları Bildiriler I-II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karaağaç, G. (2013). *Türkçenin dil bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaca, H. (2013). *Türkiye Türkçesinde eklerin işlevleri*. Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Karaca, H. (2017). Dilbilimin alt alanları ve ekler. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16, 47-51.
- Karamanlioğlu, A. F. (1989). *Gülistan Tercümesi, Seyf-i Sarayı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karamanlioğlu, A. F. (1994). *Kıpçak Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaya, C. (1994). *Uygurca Altun Yaruk (giriş, metin ve dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kazımov, Q. Ş. (2010). *Müasir Azərbaycan dili (Morfologiya)*. Bakı: Elm və təhsil.
- Kononov, A. N. (1956). *Çağdaş Türk edebi dilinin grameri* (Eserin Rusça aslından Sabit Paylı'nın Türkçeye çevirdiği ve Türk Dil Kurumu Kitaplığında el yazması olarak bulunan çeviri).

- Korkmaz Z. (2003). *Türkiye Türkçesi grameri (şekil bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Krueger, J. J. (1977). *Tuvan manual: Area handbook, grammar, reader and glossary, bibliography*. Indiana University, Bloomington
- Makas, Z. (1991). *Azerbaycan çağdaş hikâye antolojisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Mawkanuli, T. (1999). *The phonology and morphology of Jungar Tuva*. Indiana University.
- Mazman, N. (2019). *Tarihî ve çağdaş Türk yazı dillerinde +ki biçim birimi..* Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Müller, F. W. ve Gabain, A. Von. (1945). *Çaştani Bey Hikâyesi*. (çev. S. Himran). İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Naskali, E. G. (1997). *Türk dünyası gramer terimleri kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Oruzbayeva B. ve Kudaybergenov (1964). *Kırgız dilinin grammatikası, Morfologiya*. Frunze: Kırgız Mamlekettik Okuu-Pedagogika Baspası.
- Ölmez, M. (1994). *Hsüan-Tsang'ın eski Uygurca yaşamöyküsü VI. bölüm*. Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Özyetgin, M. A. (1996). *Altınordu, Kırım ve Kazan sahasına ait yarlık ve bitiklerin incelemesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Poppe, N. (1961). *Tatar manual*. Bloomington: Indiana University.
- Räsänen, M. (1957). *Materialien zur morphologie der Türkischen*. Studia Orientalia. Helsinki.
- Sağol, G. (1993). *Harezmi Türkçesi satır arası kur'an tercümesi (giriş, metin, sözlük I)*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Sat, Ş. Ç. ve Salzıyma, E. B (1980). *Amgı Tiva literaturalıg dil*. Kızıl.
- Serebrennikov, B. A. ve Hacıyeva, N. Z. (2002). *Türk dillerinin müqayiseli tarixi qrammatikası*. Bakı: Səda Nəşriyyatı.
- Sertkaya, O. F. (1979). *Muss es çölgi (A)zeri oder çöl[l](ü)g iz(e)ri heissen?* Journal of Turkish Studies. Cambridge, III, 291-294.
- Sevortyan, E. V. (1956). *Kategoriya prinadlezhnosti, Istoricheskaya sravnitel'naya grammatika tyurkskikh yazikov*. M.: Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, 1956. Ch. II: Morfologiya.
- Sevortyan, E. V. ve Şiraliyeva, M. Ş. (1971). *Grammatika Azerbaydjanskogo yazıka (fonetika, morfologiya u sintaksis)*. Bakı: İzdatel'stvo, Elm.
- Shaw, R. B. (1878). *A Sketch of the Turki language as spoken in Eastern Turkistan (Kāshghar and Yarkand)*. Calcutta.
- Sjoberg, A. F. (1963). *Uzbek structural grammar*. Bloomington: Indiana University Press.
- Şçerbak, A. M. (1962). *Grammatika Starouzbekskogo yazıka*. Moskva-Leningrad: İzdatel'stvo Akademii Nauk SSSR.
- Tanrıverdi, E. (2012). *Azərbaycan dilinin tarixi qrammatikası*. Bakı: Elm və təhsil.
- Tekin, T. (1988). *Orhon yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, T. (1993). *Japonca ve Altay dilleri*. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Tekin, T. (1994). *Tunyukuk yazıtı*. Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.
- Tekin, T. (2016). *Orhon Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Tezcan, S. (1981). Kutadgu Bilig dizini üzerine. *Belleten*, 178, 23-78.
- Timurtaş, F. (1997). *Osmanlı Türkçesi grameri (eski yazı ve imlâ – Arapça, Farsça, Eski Anadolu Türkçesi)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Timurtaş, F. K. (1976). *Küçük eski Anadolu Türkçesi grameri*. *Türkiyat Mecmuası* 18,334.
- Xəlilov, B. (2000). Müasir Azərbaycan dilinin morfolojiyası. Bakı.
- Yıldırım, K. (2017). “Büklü” hakkında on iki not. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 6/2, 557-576.
- Yücel, B. (2018). *Cengizname elyazmalarının dili üzerine*. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7/1, 53-68.

Kısaltmalar

- AY: Altun Yaruk
 BK : Behtiyar Kankayev
 CC: Codex Cumanicus
 ÇB: Çaçtani Bey Hikayesi
 DK: Dede Korkut
 DLT: Divanü Lügat-it Türk
 GO: Gaynananın Oyunları
 GT: Gülistan Tercümesi
 HT: Haan-Tögüldür
 HT-SAKT: Harezm Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi
 HŞ: Hüsrev ü Şirin
 KB: Kutadgu Bilig
 KD: Küntüğümiş Destanı
 KE: Kısasü'l Enbiyâ
 KT: Kül Tigin Yazıtı
 MT: Mantıku't-Tayr
 NF: Nehcü'l Ferâdis
 RN: Rylands Nüshası
 ŞT: Şecere-i Terâkime
 T : Taşbilgi
 Tar: Taryat Yazıtı
 T-G: Tunyukuk - Güney Yüzü
 TE: Tanaa-Herel
 Üİ: Üç İtigsizler
 YvB: Yarlık ve Bitikler
 Q: Kaytiş

Extended Abstract

The language which is in a state of constant development and change due to its nature, isn't a finished work and a work of art, but a creative mind activity with the discourse of Humboldt. As such, every individual throughout life adds something new to language during the process of change. This situation also brings along linguistic needs. Meeting these needs is possible by creating new words in the process of language development. There are various ways to the this. Such as get foreign words, to make words, to raise words. The most effective way for Turkish is the production of word. The typology of Turkish has a great influence on this subject. Morphemes of Turkish are mainly examined under two main headings: derivational and inflection morphemes. However, there are some morphemes that it is not possible in evaluate them under these two headings. Because many morphemes have become unrecognizable by interacting with the other morphemes in the historical development process of language. This situation has made it difficult to classify the categories and the categories to be evaluated over time. Therefore, it is seen that there is no consensus about derivational or inflection morphemes of in the Turkish.

The +ki morpheme that constitutes the subject of our study is only one of such morphemes. There is no complete consensus also about +ki morpheme. So, +ki and similar morphemes should be examined more thoroughly than the information provided by the grammar books. Only in this way will the details of how a morpheme initially has character and how it has changed in the historical development of the language it belongs to.

In this study, +ki morpheme used Turkish language from the first periods that we can follow with written documents and still that used today are evaluated. Firstly, literature review was done. Afterwards, it was discussed how +ki morpheme is evaluated in Turkish, historical Turkish writing languages and grammar books of modern Turkish writing languages. all sources that is reached were evaluated in this direction.

Based on the available sources, this study includes theoretical knowledge and evaluations about + ki morpheme and discusses the approaches in the related field of Turkology. The issues of how the morpheme is named and defined are approached with a critical point of view. As it is known, this morpheme which is the subject of the study, is named in different ways as possessive, derivational and inflection morpheme. It is mentioned by many researchers that the +ki morpheme has more than one function and many features. For this reason, different evaluations of the + ki morpheme are compiled as a whole. In addition, some of the rare uses of this morpheme which are not mentioned in the grammar books are emphasized. These uses which were determined in historical Turkish written languages are presented together with their evidences. The study consists texts of both historical (Orkhon Turkic, Uighur, Karakhan Turkish, Khwarezm-Golden Horde Turkish, Chagatai, Old Anatolian Turkish) and contemporary Turkish written languages (Azerbaijani Turkish, Tatar Language, Uzbek, Tuvan). However, the focus of the study is on historical texts and the main purpose is to draw attention to their use in some historical texts. Accordingly, various information on the use of the +ki morpheme in historical periods has been transferred. Considering the use of +ki morpheme in the Orkhon Turkic, Uighur, Karakhan Turkish, Khwarezm-Golden Horde Turkish, Chagatai and Old Anatolian Turkish, it is a fact that +ki morpheme doesn't only have possessive and conversion functions. As is noted in some sources, in our opinion, the representation function of +ki morpheme is also remarkable.

The +ki morpheme has limited uses in Orkhon Turkic but after this period -especially since the Uyghur Turkish- has begun to vary in terms of use and used in ways to meet the functions of various morphemes. On the other hand, it is known that this morpheme was used with many types of words although the grammar books indicate that +ki morpheme is used with pronouns. The uses are seen mostly in Uighur Turkish. The main reason for the diversity in Uyghur Turkish is related to the fact that the texts of these periods are varied and voluminous. On the other hand, some evidences from the Khwarezm-Golden Horde Turkish texts have a separate front in terms of pointing to the history of some of their current uses. In order to make detailed comments about morphemes multi-time reviews are needed. Because the information transmitted in the grammar books is not enough to reveal all the uses of the morphemes or to determine their significance.